

A VÉGLEGESSÉG ÚTJÁN: LÁSZLÓ FERENC (Bartók szellemében)

■ Kedves Feri, egyszerre Neked és Rólad fognak szólni ezek a *Korunk*-közelben, mindenekelőtt Bartók szellemében elmondandó mondatok, tények. Emlékeztetőül és persze fontosnak vélt kiegészítésül ahhoz, amit zenész kollégáid románul vallottak házsongárdi ravatalodnál.

Rád emlékezésünkben el akartam kerülni a személyes hangot, hiszen bőviben vagyunk a jellemző adatoknak. Eleve nem arra készültem, hogy a közel hetven évre visszanező barátságunk emlékeit, már történelminek tekinthető állomásait elevenítsem fel (az óvodától a Farkas utcai reformátusságon át a nagyszombeni találkozásig és a Kolozsvár Társaságban megélt közös tervezésig-szervezésig) – ám az újraolvasás, nem utolsósorban leveleidé, meggyőztek arról, hogy képmutatás volna elhallgatni közvetlen érintettségemet. Ugyanakkor kénytelen vagyok meghallgatni figyelmeztetésed és éppen a *Korunk*-ban leírtakat; a Bartók-centenáriumra megjelent kötet (*Bartók Béla élete képekben és dokumentumokban*) ismertetésének ezt adta címmel: *25 éve a véglegesség útján* (1982. 7.). Igaz, Te még csak pár hete indultál el a véglegesség-úton, a hosszú, súlyos betegség, a már-már kikapcsoltság állapotában látva viszont Téged, el kellett már gondolkodnom a ránk maradó örökségen, a leltárkészítés tehát akaratlanul is elkezdődött.

Visszatérve a *Korunk*-hoz, a *Korunk*-történethez, amelynek zenei vonalát lényegében Te alakítottad írásaidal és tanácsaidal (kinevezés vagy szerződés nélkül), kerek fél évszázadról kell beszélnünk. A hatvanas évek elején inkább a zenei publicisztikában jeleskedtél, a Fókusz rovatunk meghívott szerzője lettél – erről szombeni leveled is tanúskodik –, majd esszéigénnyel fogalmazott tanulmányaid, a művelt olvasónak is új témák, jelenségek szakmai feldolgozásai kerültek be a lapba. Olyanokra emlékszem téled, mint a *Kinek a zenéje a dzsessz?* (1962. 10.), *A Mikrokozmosz stúdiója közben* (1963. 11.), *Schönberg és a mai zene* (1964. 2.), *Schweitzer doktor, a muzsikus* (1965. 2.). (Veled egyeztetve, kifejezett kérésedre, nem valamelyik Bartók-tanulmányod vagy a maga korában úttörő Schönberg-bemutató képviselője Téged reprezentatív antológiánkban, a *Közép-Európa vándora* című, ötven évet átfogó válogatásunkban, hanem a Gáll Ernő egykori felkérését teljesítve, az orgonaművész, a „doktor-muzsikus” idézése; azt gondolom, ez a döntésed többszörösen mutatja emberségedet.)

Végig kellene lapoznom a következő évtizedek *Korunk*-évfolyamait is (még nem tartok itt), hogy megpróbáljam higgadtan elemezni már-már elfelejtett szomorúságod-haragod okát – az abból ránk tartozót –, amiről Gáll Ernőnek írt 1982. októberi leveled tanúskodik. A szerkesztőségi kelletlenséget panaszkodtad fel a szűk olvasóréteget érdeklő szakcikk fogadásában, no meg azt, hogy nem mi vagyunk a kezdeményezők (mint régen, a hatvanas években), és hogy Te mostanában „magánlelkedesebsből” írsz, azaz írtál a *Korunk*-nak. (A levél Gáll Ernő nemrég kiadott levelezéskötetében elolvasható a 389–390. oldalakon.) Amint írod is, Kolozsvár és Bukarest közt ingázva hetente, nehéz életszakaszodat éled. Engedd meg feltételeznem, hogy mint a bukaresti *A Hét* zenei oldalának szerkesztője kerültél tőlünk – ideiglenesen – távolabb. Ha nem is kellő mértékben, mégis figyeltünk Rád. Te álltál 1981. februári Bartók-számunk bölcsőjénél, szaktanulmányodat természetesen közöltük (Bartók Béla bánsági román gyűjtéséről), a K. L. szignóval megjelent recenzióban pedig többek közt ez áll: „Ahogy László (V.) Ferenc annak idején a meglehetősen műkedvelő szintű egykori gyakorlattal szemben a

zenei közírást nálunk fölvállalta, vagy ahogyan a romániai magyar hanglemez gondját közügyggyé tette, és közvetlenül segített a (viszonylagos) megoldásban (munkával is, nem csupán szóval!) – úgy vállalta magára, publicistaként és kutatói-tudósi minőségben, a Bartók-kultusz szervezését, szolgálatát. A *Bartók-könyv 1970–1971* című antológia után közel egy évtizeddel a Kriterion ismét önmagához méltóan járt el, amikor a Bartók-centenárium küszöbén megjelentette László Ferenc tanulmányait, felmutatva a zenetörténész személyes hozzájárulását a korszerű Bartók-ismerethez.” A következő év, 1982 elején (februárban) egy Bartók–Enescu filológiai adalékodat közzöltük.

Túllépve a '82-es összezőrdülésünkön (?), valamint a *Korunk* Rácz-korszakán (1984–1989), az 1990 és 2000 közti évek, az ún. harmadik folyamunk kezdő szakaszának repertóriumában azt látom, hogy újra alapemberünk lettél, több Bartók-írással közölhetünk ismét (köztük van: *Bartók Erdélye – Erdély Bartókja*, 2000 májusából), írtál nekünk az általad alapított Román Mozart Társaságról (1997. 3.), és olyan súlypontos lapszámainkban is jelen voltál, amelyek az alapelképzelés szerint egyáltalán nem a zenéről szóltak; példaként említem *Páneurópa felé* című eszmefuttatásodat (1992. 6.) és azt a szép vallomást, amellyel „Kolozsvár–Brassó–Weimar–Berlin” számunkat indítottuk (1999. 3.); hát persze, ki is mondhatta volna el Nálad hitelesebben: *Németül itt-hon s a világban*. És a 21. század továbbra is a vártán talált. Józan, az utókor figyelmét ugyancsak megérdemlő politizálásod bizonyítékaként megszólaltál (magyar) alkotmányügyben (*Házunk, városunk, hazánk, Európánk, Földünk* – 2007. 2.), és részt vettél abban a Markó Bélával folytatott szerkesztőségi beszélgetésben (Kányádi, Dávid Gyula, a két Gálfalvi, Tibori Szabó Zoltán és a két korunkos, Horváth Andor meg Kantor mellett), amelynek tárgya hatalom és ellenzék, politikus és értelmiség viszonya volt. (Szövegedet a 2006. áprilisi *Korunkból* izgalommal olvastam most újra.)

Némi túlzással ugyan, mégis állítom: a mi lapunkból is felrajzolható életutad, zenési pályád. (Inkább csak a publicistáié és főként a kutatóé – mert a hajdani sikeres fuvolaművészre csak az a rajz emlékeztet, amelyet 1964. január 4-i leveled végére illesztettél aláírásként, mintegy ajándékkul házasságom alkalmából.) Nálunk közzöltél először részletet az Édesapád, László Dezső kálváriáját bemutató tanulmányból (*A 4424-es megfigyelt* – 2008. 8.), természetesen jelen voltál az európai kulturális fővárost köszöntő 2007. 1. számban (*Az én Nagyszebenem*), és időről időre kaptunk Tőled külföldön elhangzott tanulmányszöveget is (például: *A nemzeti jelleg változásai Bartók alkotásában* – 2006. 3.).

Gondolom, logikus, hogy ezt az emlékező számbavételt – akár az elmaradt magyar közösségi gyászbeszéd pótlásaként – utolsó két *Korunk*-közléssel zárjam. Eredetileg mindkettő a Kolozsvár Társaságban hangzott el. Az utolsóban (2009. 3.) tanár kollégádat, Angi Istvánt köszöntötted 75. születésnapján. Az előbbinek – 2008 februárjából – hosszabb története van: kétszeresen közös akciónkra emlékeztet, 1958. január 14-re, majd a fél évszázados évfordulóra. A Bolyai Arany János utcai aulájában megtartott Fiatal szerzők estje az akkoriban induló írók-költők (eljövendő Forrás) és a pályakezdő zeneszerzők, hangszeresek bemutatkozását tette lehetővé. Te, Feri, a Gh. Dima Zeneművészeti Főiskola Diákszövetsége nevében vállaltad a szervezést, rám a Bolyai Diákszövetség része hárult. Ma sem igazán értem, miért maradtál végül teljességgel a háttérben, miközben én vezethettem be az estet. Széljegyzettedben ezt nem róttad fel nekem (a jubileumon), én a hozzáfűzött széljegyzetben keresem a magyarázatot a kihagyásokra. Mindenesetre jó volt ötven év múltán többekkel együtt lenni – persze Veled különösen.

Hát itt abba hagyom, jelezve életműved jövőbeli kutatóinak, hogy a *Korunk*-számokban még sok mindent találnak Tőled (például zeneszerzőkről: Eötvös Péterről, Vermesy Péterről, Terényi Ederől). A megfigyelési dossziénk valószerűleg hasonlóképpen összeérnek, hiszen látom, hogy szebeni találkozásunkon innen és túl gyanúsnak számított a barátságunk illetékes illetéktelenek szemében, belül és kívül a szerkesztősé-

gen. Én mindenesetre büszke vagyok rá, hogy volt olyan lapszámunk, amelyben egymás mellett olvasható Szilágyi Domokos, K. Jakab Antal, László Ferenc és Láng Gusztáv. Ha még én is, az nekem a Sors ajándéka.

Kántor Lajos

HÁROM BAÁSZ KIÁLLÍTÁSA

Hölgyeim és Uraim!

■ Vannak ortodox műközpontú elemzők, akik közömbös, sőt károsan fölösleges ismeretnek minősítik egy műalkotás létrehozójának élettenyeit, sőt még a kor meghatározó eszméiről, uralkodó stílusirányzatairól, esztétikai diskurzusairól való ismereteket sem hajlandók beengedni az értelmezési térbe. Csak a mű számít, csak a műben foglalt, esetleg abban kódolt és abból megfejthető igazságokkal szabad foglalkozni. Más kritikai iskolák hívei viszont alig palástolt mohósággal vetik rá magukat egy-egy művész biográfiájára, hogy az alkotói pálya egyes érintkezési pontjaira rámutatva hosszasan értekezessenek arról: mekkora hordereje van ennek vagy annak az életrajzi ténynek, ismert vagy kevésbé ismert körülménynek abban, hogy a művész sorsában és a konkrét mű genezisében mi hogyan alakult, vagyis hogy milyen hatástörténeti fenomenológiával van dolgunk.

Ez utóbbi nézeteket hirdető kritikusok és esztéták számára a Baász képzőművész családhoz tartozó egyes alkotók munkásságával foglalkozni valóságos aranybányának ígérkezik. Ki hogyan hatott kire, X mit örökölt Y-tól, a három művész milyen kölcsönhatásrendszerbe állítható.

Kölcsönhatásról persze ezúttal eleve nem lehet szó, csak hatásról, s ezen belül is főleg arról, hogy mennyire volt képes Baász Orsolya függetleníteni magát szülei művészetétől, elsősorban édesapja munkásságától.

Baász Imre művészként és emberként is öntörvényű, önmagát robusztus, sőt brutális erővel megjelenítő személyiség volt, aki környezetéből toronymagasra emelkedett ki. Tekintélyt el nem ismerő, vagy ha elismerő, azt nem tisztelő energiabomba volt, aki felkavarta a képzőművészeti élet állóvizét, szétverte a megcsökött viszonyokat, ajtót-ablakot nyitva az újnak, a másnak, a mifelénk ismeretlennek. Akadnak kritikusok, akik szívesen besorolnák őt valamiféle posztkonstruktivista irányzatba vagy a dekonstruktív posztmodern valamelyik áramlatába, ám ez a mű leveti magáról az elméleti előfeltevéseket és a másokhoz szabott, pláne másoktól levetett kategóriák paradigmarendszerét.

Baász Imre Aradon született, Kolozsváron tanult, és itt vált művésszé, majd Sepsiszentgyörgyön vált európai hírvé személyiséggé. Egykoron majd mindhárom város féltékeny büszkeséggel fogja bizonygatni, hogy Baász Imre valójában az övé, az ő szellemi gyermeke, s így tulajdona az ő emblematikus figurája. Én úgy gondolom, különösen szűkebb pátriája, a Székelyföld köszönhet neki nagyon sokat, no meg az egész erdélyi művészet. Abban, hogy ezredfordulós festészetünk nem engedett a kódös-romantikus tradicionalista elvárásoknak, és nem arrafelé mozdult el, amerre vihartépte fenőök tövében – a háttérben egy kápolna – harisnyás székelyek nézik vagy őrzik kopjafájukra támaszkodva egy borvízforrás mellett az utolsó romániai magyar bivalyokat.